ווייטע קומט אן

א ראמאן פון אמעריקאניש־אידישען לעבען פון עליאס טאבענקין

אידיש פון

ערא

(פערטע פארזעצונג)

„און וואס האסטו געלערנט אין שולחן ערוך, וועלכע דינים?" האט דער פאטער געפרעגט, קוקענדיג אויף'ן קינד מיט איינגעהאלטענער פערוואונדערונג.

עמיל האט איהם אויסוועניג פארגעלעזען א גאנצע ליסטע פון דינים, פון כשרות וועגען שמירת שבת און די הגופת יום טובים, דינים וועגען פסח און וועגען יום כפור.

"עס איז גוט, עס איז גוט", האט זיך אהרן אבגערופען, און געגעבען דעם זוהן א פעטשיל אין באק. זעהענדיג אז עמיל איז שוין אנגעטהון, און קען שוין אהרן טערנען אונטען, איז ער צוגעגאנגען צום פענסטער, באכעפאלגט פינ'ם קינד. פאר א פאר מינוטען האט ער אויפמערקזאם בעטראכטט זיין קליינעם זוהן, ווי עד וואלט עפעס געזוכט ביי איהם אויפ'ן פניט, אין די אויגען, און דאן האט ער אנגעהויבען רעדען שנעל, ווי פלאנטערענדיג זיך.

"דו וועסט דא געהן אין שול אריין" האט אהרן אנגעפאנגען, און זיין צעהן יערהריגער זוהן, וועלכער האט שוין געהאט געלערנט שולחן ערוך האט אויפגעכאפט דעם ווארט, וואס זיין טאטע האט ארויס געריידט. "דו וועסט דא געהן אין שול אריין. אבער ס'איז א גרויסער חלוק פער דאן צווישען דער שולע און דעם חדר אין דזסלאנד. וואו דו האסט פריהער געלערנט. אנדערע לומדים, וועלכע זאבען . . . דו זעהסט, עס איז אן אנדער כדינה, וואו כייר געפינען זיך יעצט, א בעסער לאנד, דאס בעסטע לאנד אויף דער וועלט, אמת עס איז ניט קיין „ארץ זבת חלב ודבש", דערפאר אבער ענען דא גרויסע געלעגענהייטען פערהאן. דא איז ניט פערהאן קיין חלוק צווישען איד און קריסט . . . . אויב דו לערנסט דא פלייסיג, קענסטו ווערען וואס דו ווילסט אליין. — קענסט ווערען א ריבטער, אן ארוואקאט, א לעהרער — אלעס, עס איז א פריי לאנד. די מעגלשען זענען דא פריי, און אלע זענען גלייך. אלע וועגען זענען פריי פאר ערען איינעם . . . . אידען האבען דא דיזער בען רעכטען ווי אלע אנדערע מענשען . . . קיין חלוק, קיין אונטערשיעד . . . . . מען מאכט ניט פאר זיי קיין אויסנאהמע. איינער פון די פארנעהמסטע בירגער אין דיזער שטאדט איז א איד . . . . . .

פאר א שטיק צייט האט אהרן אויף אזא אופן געהאלטען אין איין רעדען. עמילס אויגען האבען זיך ברייט צוגעהערט, און צוויי רויטע פלעקען האבען זיך בעוויזען אויף זיינע באקען. פון אנד טרענגונג נאכצופאלגען דעם טאטענס ווערטער און געדאנקען, און מאשע האט ערשט געמאכט א סוף צו דיזען בעגייס טערטען געשפרעך, ווען זי האט איהר מאן ארונטערגערופען.

אז עמיל האט דערזעהען, זיין ברו דער און שוועסטער, אנגעטהאן אין אמע ריקאנער קליידער, איז ער ווי צידיקנע פרעטען אויף צוריק, אזוי אנדערש האבען זיי איהם אויסגעזעהען אין די נייע קליידער. ער האט עפעס געוואלט זאגען וועגען דעם, אבער קלארא האט איהם אנגעגיטען פאר דער האנד, און אריינגעפיהרט איהם אין קוק, צייגען דער מאמען, ווי שעהן עמיל זעהט אויס אין די קורצע הויזען, „ווי, ער קוקט דאך אויס ווי א קליין קינד, און ניט ווי א צעהן יעהריגער בחור" האט קלארא אויסגעשריהען, און איהרע אויגען האבען דערביי געגלאנצט פון בע גייסטערונג.

אהרן און זיין פרוי האבען זיך איבער געקוקט אויפ'ן חשבון פון זייערע קינדער, פון וועמענס פלייצעס, די אמעריקאנער קליידער, האבען ארונטערגענומען א שעהן ביסעל פון זייער פריהצייטיגען עלטער. מאשעס אויגען זענען ווי פערטונקעלט געוואָרען, און אהרן'ס האט אנגעהויבען טייקען אין האלז. ביידע זענען יעצט שטארק בעשעפטיגט געווען מיט דעם עפעס, אהרן ערקלערענדיג זיין פרוי, אז אזוי געוויסע כלים, וועלכע זי האט ווינמאהל ניט אנגעזעהן אין דער אלטער וועלט, ווערען דא גענוצט.

עטליכע מינוטען שפעטער, האט ער צוגעפיהרט צום טיש און די וויטטע פאמיליע האט זיך געזעצט האבען זייער ערשטען אמעריקאנער פריהשטיק.

צווייטעס קאפיטעל

אייגוואָרצלענדיג זיך

די נעכסטע צוויי יאהר האבען צו געזעהען א וואונדערבארע ענדערונג אין דעם מזל פון דער קליינער אימיגראנטען פאלאניע אין ספרינג וואטער. די נייע ענס האבען אויפגעהערט פערלען און זע ען שוין יעצט געזעהען די איינגענטהימער אן גרויסער „רזשענעראל סטאר". די אזען בחורים האבען זיך איבער נאכט איינגעפונדעוועט, און עס האט אויסגעזעהען, אז זיי וועלען ווערען די גרעסטע פרוכטן דעם ערשטען טאג פון דער וואך אנשטאט אין דעם זיבעטען. אין די גרויסע שטעדט, אין בוואָרק אדער שיקאגא, קען נאך דער איד אבהיטען אידישקייט, און זיך דורכשלאגען. אין די קליינע שטעטלאך וואו עס וועגען בלויז פערהאן פיער אדער א האלבער מוצענד אידישע פאמיליען אין א שטעטעל אין אבער אז דערש. אבצוהיטען דא אידישקייט מייגט דא ארויסצוטרעטען פונ'ם וועג, וועלכער פיהרט צו הצלחה.

אהרן איז ניט געווען אין כעס אויף וועגן, וועלכע האבען אויסגעקליבען דיזען וועג, וועלכע האבען אויפגעגעבען אידישקייט צוליעב וועלט־הצלחה און עשירות. דער תלמוד האט גענוג פערלייהן טערט וועגען אזעלכע זאכען, וואו עס האט דערט זיך וועגען פרנסה. פאר זיך זעלבסט אבער, האט ער אויסגעקליבען דעם צווייטען וועג, ער האט אבגעהיט שבת, און אויף אזא אופן האט ער ניט נור פערלוירען א גרויסען טהייל פון זיין הכנסה, ווייל דער שבת איז געווען דער בעסטער טאג פאר געשעפטען צו מאכען, נאר ער האט אויך פערלוירען יעדע געלעגענהייט פון קענען טהאן געשעפטען אין שטאדט. א פערד און וואגען קען מען אריינשטעלען אין שטאהל איבער שבת און זונטאג, א קראם אבער קען מען ניט פער מאפען אויף צוויי טעג, איבערהויפט קען מען עס ניט צושליסען אויף שבת, ווען אלע ארומיגע פארמער קומען אין שטאדט אריין אייגקויפען.

ער איז געווען ווייליג, האט אהרן פארטגעזעצט, נאכצוגעבען אין קליינינ־קייטען, אין נאריישקייטען, ווי זי האט גע זעהען, איז זיין בארד געווען בעדיי־ מענד ארומגעשווירען. אבער שערען א בארד איז דאך נאך אלעמען אויף א קליי־ ניגקייט. עס הייסט דאך ניט ברעכען קיין רין, בלויז א מנהג, דאס איז דאך אבער ניט מיט שבת, איינע פון די הויפט יסודות פון דער איהישער אמונה. מען קען דאך ניט פערטשעפען דעם פונדאמענט, אום דעם גאנצען בנין ניט צו שטעלען אין געפאהר. . . . .

(פארזעצונג קומט)

איינענע און נענאשטע

א טראכט

קאלעקטאר: עס איז גאר ניט קיין פערגעניגען צו קומען אומזיסט אויף מאהנען געלד אין אזעלכע קאלטע טעג.

בעל הבית: זארגט אייך ניט — עס וועט באלד ווארים ווערען.

א פאטש פאר א פאטש.

פרוי צום מאן, וועלכער איז א דיב טער: — די מיינסט א פנים, אז איך מוז עס איבערלעזען אלעס וואס דו שרייבסט מאן: — געוויס, אלמאי איך מוז אויפעסען אלעס וואס דו קאכסט?

עס לוינט איהם ניט

— פארוואס, טראגט איהר אזא צו ריסענע קאפאטע? — האט זיך דער גביר פון שטעדטעל, געווענדעט צו שמואל דעם שניידער.

איך האב ניט קיין צייט!, האט שמואל נענטפערט — פאר זיך אליין איז קיינמאל נישטא קיין צייט.

דער גביר, וועלכער איז געווען א רך לב, האט ארויסגעגיטען א דאלאר אין נעזאגט: — אט האט אויהר, פאר אייער צייט און פערלאטעט זיך די קאפאטע.

אין עטליכע טעג ארום טרעפט דער גביר אן דעם שניידער און ער בע מערקט, אז זיין קאפאטע איז נאך ניט פערריכט.

— פארוואס פערריכט איהר ניט איר ער קאפאטע? — פרעגט איהם דער גביר, איך האב דאך אייך געגעבען א דאלאר פאר פאר דער צייט?

פערשטעהט איהר מיך, מאכט דער שניידער, איך האב זיך מיישב געווען, אז עס לוינט זיך ניט צו מאכען עס פאר דעם פריים. . . .

נישט לאנג האלטען

בארג מיך, שמערל, צעהן דאלאר, וועסט מיר טהון א גרויסע טובה,

וועסטו אבער דאס נישט לאנג האלטען? איך דארף עס אין גיכען אליין האבען.

יע, שמערל, איך וועל נישט לאנג האלטען, איך וועל עס נאך היינט אויס געבען . .

העכסטענס דאנקבאר.

— זעה נאר, ווי העפליך טודרום האט מיך בעגריסט, — זאגט דאס ווייב דעם מאן, געהענדיג אויפ'ן שפאציער, איך האב געמיינט, אז ער איז אויף מיר בדונגז דערפאר, וואס איך האב ניט גע־ וואלט ווערען זיין כלה.

שטה דו! — זאגט דער מאן: — אדרבה, ער איז דיר העכסטענס דאנקבאר דערפאר . . .

קאנקורענץ.

פרייטאג נאכמיטאג איז לייבוש מלמד געבליבען ביי זיך אין געוועלבעל, און די פליניתטע איז אויעק אהיים פערענדיגען דעם שבת. אין א שעה ארום קומט דאס ווייב צוריק אין קרעמעל.

— נו, האסטו עפעס געלייזט? פרעגט דו מלד'קע

— יע, אט האקטו 13 גראשען פאר א מארקע.

— פאר א מארקע 13 גראשען?! שרייט מלד'קע אויפגער! זיך אליין האסטו דאך א מארקע 14 גראשען.

— איך וויים, אבער פאר 14 גראשען ראף דאך דער קונה דיך ניט האבען, פאר דעם געלד קריגט ער דאך א מארקע אויף דער פאסט . . .

— די קאפאטע איז צו ברייט — זאגט דער רב צום שניידער, אנטפעסטענדיג דעם נייעם בגד.

ניין, רבי, די קאפאטע איז ריכטיג אין דער מאס, נאר דער רבי איז אביסעל א שמאל . . . .

א פערטהייריגנגס רעדנער.

„ח' ריבטער! — איך בעט דעם אנגעקלאגטען פריי צו שפרעכען: בע־ דענקט זיין טהייערע לאנג, אז אין מיין ווינטער האט ער נעבאך געמיזט אנבענען א פאר הומער־הויזען!..

גוט געשפיעלט.

אקטיאר: נו, ר' חיים, ווי איז איהר געפעלען מיין שפיעלען?

חיים: אייער שפיעלען האט איבער טראפען אלע מיינע ערוואַרטונגען,

אקטיאר: אזוי!

חיים: יא, אזוי, אז איהר האט נאך ערגער געשפיעלט ווי איך האב ערוואר־ טעט.

א ריינע צונג.

א פרומער איד איז אמאל קראנק געוואָרען. דער דאקטאר האט געבעטען דעם חולה וויזען דעם צונג, ווען דער דאק־ טאר איז אוועק, האט דער חולה געפרעגט, וואס האט ער דאקטאר וועגען איהם גע־ זאגט.

— אן אייער צונג איז ניט ריין

— האט מען איהם געענטפערט.

דער קראנקער האט א זיפץ גע־ טהון און האט בעמערקט: איז דען פא־ ראן איין מענש אויף דער וועלט וואס קען זאגען אז זיין צונג איז ריין?

עס פעהלט פון אויבען.

א מאן האט געהאט א פעסעל ווין פון וועלכען זיין דיענער האט אבגע־ צאפט א דעבט בוסעל. ווען דער באלע־ באס האט זיך ארומגעקוקט, אז עס פעהלט ווין פון פעסעל, האט ער גענו־ מען זוכען אויב אויבען אין פעסעל גע־ פינט זיך ניט א לאך.

— וואס זוכסטו דעם לאך אויבען — האט א ביישטעהער געפרעגט.

— שוטה — האט דער אויפגע־ רעגטער כעל חבית געענטפערט, זעהסטו דען ניט, אז די ווין פעהלט פון אויבען ניט פון אונטען . . . .

מ. גרייזמאנס
ניו־יארק כשר וואורשט סטאר און דעליקאטעסען האלסייל און ריטייל
קאנטרי ארדער דעליווערט. 70—72 טשעסנאט סט
תאן מיין 6203

פון דער אלטער וועלט

„א שפיצעל" פון א אידישען פרויען הענדלער אין בוענאס איירעס.

בוענאס איירעס.

אין דער אידישער צייטונג אין בוע־ נאס איירעס ווערט דערצעהלט ווי אזוי א פרייען הענדלער האט פערפיהרט א פערחייראטע פרוי א מוטער פון 3 קינ־ דער און האט נאך געוואלט איהר מאן, אן עהרליכער ארבייטער, לאזען פעראור טיילען איהם אין גערוכט אלס פרייען הענדלער. די געשיכטע איז פאלגענדע:

וועלוועל פערדער, א יונגער מאן פון 34 יאהר אלט איז אהער געקומען פון רוסלאנד מיט זיין פרוי רחל מיט צוועלף יאהר צוריק, דאס פאר פאלק האט אין דער צייט געהאט פינף קינדער, פון וועל כע צוויי זיינען געשטארבען.

די גאנצע צייט האט פערדער געטהון די שווערסטע ארבייט, בכדי מפרנס זיין די פאמיליע, אבער אין דער לעצטער צייט איז ער דורך דיעוע ארבייטען שוואך גע־ וואָרען, און ער האט געמוזט זוכען א לייכ טערע בעשעפטונג, ער האט אנגעהויבען אבציקויען ביי די שניידערס די שטי קער אין רעשטלאך וואס עס בלייבט ביי זיי איבער אלס „יתור", אבער דיעזע נייע בעשעפטיגונג האט כיט געגילט אויף צו מאכען א לעבען. דאס פאר פאלק האט בעשלאסען ארויינצונעהמען א בארדער, כען האט ארויינגענומען איינעם מיט דעם גאמען ראבערטא לעווין, וועלכער פער־ דער האט מיט איינינע יאהר צוריק צו־ קאנט אלס פראסטער ארבייטער, אבער וועגען זיינע בעשעפטיגונג אין די לעצטע יאהרען האט פערדער נאר נים געוואוסט: לעווין איז אין די לעצטע יאהרען געווא רען א פרייען הענדלער. „דער בארדער" האט אלזא אנגעווענדעט זיינע „ביזנעס פעהיגקייטען אויף צו זיינע בעלת בית. ער האט זי פערפיהרט, און אין דער צייט ווען איהר אומגליקליכער מאן איז ארום געגאנגען מיט דער טארבע צו זוכען רעשט לאך ביי די שניידער האט לעווין גע־ פיהרט צור פערדערס פרוי געוויסע „נעסט" . . . שכנים האבען דאס גע־ מערקט און האבען עס דעם אומגליקליכען מאן דערצעהלט און אז פערדער האט אויך געפונען אז די געשיכטע איז טאקע אמת. האט צוערשט געפריפט מיט גוטען אין אין נאמען פון זיינע אונשולדיגע קינ־ דער איבערצורעדען זיין בארדער צו לאזען דאס הויז, און זיין פרוי זיך צו בע־ פרייען פון דעם שוידערליכען איינפלוס, עס האט ניט געהאלפען . . . דאן האט דער פערצווייפעלטער פערדער גענומען, א שטעקען און ביידע, דער פעהיגהרטער פרוי און דעם לומפיגען בארדער, דורכגע בראכען די ביינער.

לעווין און פערדער'ס פרוי זענען דאן געלאפען צו דער פאליציי און דערצעהלט, אז פערדער שלאגט זיין פרוי און צווינגט זי צו האנדלען מיט איהר קערפער. די פא־ ליציי האט זאפארט פערהאפטעט פער דער'ן, און האט געוואלט מאכען געגען איהם א קלאגע וועגען פרויען האנדעל. צוויי וואכען איז דער אומגליקליכער מאן געזעסען אין ארעסט, ביז די שכיטס הא בען עס עראפארען און האבען דערצעהלט פאר דער פאליציי דעם גאנצען אמת וואס זיי זעלבסט האבען געוואוסט און געזע הען. ערשט דאן איז פערדער בעפרייט גע־ וואָרען און זיין פיינער בארדער רא־ בערטא לעווין איז ארעסטירט געוואָרען און וועט געשטעלט ווערען צום פראצעס וועגען פרויען האנדעל.

די אידישע צייטונג אין בוענאס איי רעס, וועלכע בעשרייבט דיעזע געשיכטע גאנץ אויספיהרליך, ערקלערט, אז זי האט די גאנצע זאך גענוי אויסגעפארשט און איבערגעהמט די פערענטוואָרטונג פאר דער גאנצער געשיכטע.

פארוואָרפענע אידען ארגאניזירען זיך.

בוענאס איירעס.

ריגרויסע נאציאנאליסטישע כוואַ־ ליע וואס בעהערשט איצט אלע אידען פון דער גאנצער וועלט האט שוין אויך דער גרייכט בין צו די פערוואָרפענע און אבגע ריסענע מיילען פון דעם אידישען פאלק אין די ווייטע פראָווינצען פון ארגענטינא עס ווערט דערצעהלט:

אין סאן הואן געפינען זיך זייט איי ניגע יאהרען עטליכע צעהנטליג אידישע פאמיליעס, זיי האבען געלעבט, געאַרבייט און געוואָרגט צו מאכען א לעבען גוטגען אידישקייט און די אלע פראגען וואס זע נען מיט דעם פערבינדען האבען זיי גאנץ פערגעסען. נור אויף יום כפור פלעגען איי ניגע פון זיי מאכען א מנין צוזאמען אב געראוועגט, אבגעווייגט און ווייערער זיך פערטיעפט אין די פרינזיפיעלע פרגסה זאר גען און ווייערער פערגעסען גוטגען ווייער אנגעהערינקייט צום אידישען פאלק אבער אין לעצטען יאהר האבען זיי זיך ענדליך בעכאפט און זיך דערמאנט און זייערע אי דישע פעליכטען, זיי האבען זיך געגרינ דעט א פעראיין, וועלכער וועט קויפען א פלאץ פאר א אידישען בית עלמין, וועט בויען א סינאגאגע, קורץ — וועט אויבאר־ דנען א אידישע קהלה. זיי האבען אויך געזאמעלט א געוויסע סומע געלד פאר די אידישע מלחמה קרבנות.

ווי דער זשורנאל בעלייכט דורך זיינע פערישעדענע אדווערטייזינג קאלומס, אלערהאנד געשעפטען און פראפעסיאנען: